

Spitaalain historiaa Suomessa

Monien spitaalisten onnistui pysytellä sairaudestaan ja oikeuden päätöksestä huolimatta kotikonnuillaan useita vuosia. Miten tämä oli mahdollista? Ahvenanmaan rovasti Boëtius Murenius kirjasi vuosina 1637–66 rovastintarkastuspöytäkirjoihin tietoja spitaalisista alueensa seurakunnissa. Tautitapaukset sisältyvät hänen tarkastuskertomuksiinsa, sillä hänen tehtävänä oli valvoa myös sairaiden hoitoa alaisissaan seurakunnissa. Rovastin merkinnät antavat virallisesta poikkeavan kuvan sairaiden kohtelusta. Mureniuksen antamien tietojen mukaan ainakin osa sairasta sai oleskella kotiseurakunnissaan, kunhan he eivät liikkuneet terveiden joukossa. Vuonna 1639 kaksi nuorta spitaalista veljestä asui Kökarissa samassa tuvassa muun talonväen kanssa. Heidät määrättiin ainoastaan muuttamaan tilan ulkorakennukseen. Seuraavana vuonna sairasta suomenkielistä poikaa Ollea elätti seurakunnan pappi. Poika sai tulla päivisin pappilan portille, mutta yönsä hänen tuli viettää asunnoksi määrätystä hökkelissään.

Samana vuonna Murenius määräsi Kökarissa, ettei spitaalinen nainen saanut mennä kirkossa penkkiinsä, vaan hänen tuli pysytellä kirkon ovella syrjässä. Edelleen Jomalassa taudin saanut piika asui saunassa, jossa talonväki kävi kylpemässä. Piika myös seurusteli muiden kanssa ja jopa lypsi talon lehmät emännän ollessa poissa. Vuonna 1642 Lemlandin spitaalinen liikkui öisin talon aitoissa, sillä muuten taloon ei olisi saatu palvelusväkeä. Lisäksi hänen tehtäviinsä kuului kokea rysät. Norrbodan Erik ei kyennyt vuonna 1646 hankkimaan lääkäriltä spitaalista vapauttavaa todistusta, ja siksi häneltä kiellettiin liikkuminen ja työskentely muiden seurassa. Ja ainakaan hän ei saanut enää valmistaa hansikkaita, kuten oli tehnyt aiemmin! Murenius kirjoitti että mikäli hän ei taipuisi näihin ehtoihin, hänet lähetettäisiin hospitaaliin. Näistä esimerkeistä päätellen paikallisyhteisö salli spitaalisten asua keskuudessaan, kun he vain noudattivat tiettyjä rajoituksia.

Kaikkiaan Mureniuksen pöytäkirjoissa esiintyy 123 epäiltyä tai todettua tautitapausta. On syytä olettaa, että 1600-luvulla Ahvenanmaalla noudatetut spitaaliin liittyvät käytännöt oli omaksuttu jo keskiajan Suomessa. Turun saaristossakin huhuttiin spitaaliin sairastuneista. Taudista epäiltyjen tutkintaan kiinnitettiin kuitenkin paljon huomiota, sillä taudin toteamisella oli tavaton merkitys ihmisen tulevaisuudelle. Vaikka oma kyläyhteisö olisi vaiennut sairaudesta, oli aina joku, joka saattoi tiedon viranomaisten korviin. Seurakunta kokoontui ainakin Ahvenanmaalla papin johdolla kirkolle toteamaan taudin ja vain harvoin lähetettiin miehiä katsastamaan sairaudesta epäiltyä tämän kotiin. Epäilty saatettiin jättää vielä koeajalle esimerkiksi vuoden ajaksi, jotta taudin merkit olisivat riittävän selvät oikean diagnoosin tekemiseen. Tautiepäilyyn kun riittivät punoittavat kasvot tai muuttunut ääni. Usein sairaus osoittautui joksikin muuksi kuin spitaaliksi, vaikka myös näitä sairaita saattoi joutua Seiliin. Spitaalista epäiltyjen tutkinta oli jo 1600-luvulla siirtymässä kirkolta koulutetuille lääkäreille.